

**KOMPYUTER DASTURLARINI HIMOYA QILISHNI HUQUQIY
TARTIBGA SOLISH TENDENSIYASI, SHUNINGDEK, ONLAYN
QOROQCHILIK, BULUT TEXNOLOGIYALAR BILAN BOG'LIQ
MUAMMOLAR**

Otabayev Usmonbek

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

Annotatsiya: *ushbu maqola O'zbekistonda kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilishning zamonaviy tendensiyalari, onlayn qaroqchilik va bulut texnologiyalari bilan bog'liq muammolarni tahlil qiladi. O'zbekistonning intellektual mulk sohasidagi islohotlari, xususan, 2019-yilda WIPOning WCT va WPPT shartnomalariga qo'shilishi va TRIPS talablariga moslashtirilgan qonunchilik o'zgarishlari ko'rib chiqiladi. Maqolada onlayn qaroqchilikka qarshi kurashning huquqiy va amaliy mexanizmlari, jumladan, pirat saytlar reyestri va raqamli huquqlarni boshqarish vositalari muhokama qilinadi. Shuningdek, bulut texnologiyalarining transchegaraviy xususiyati tufayli yuzaga keladigan huquqiy muammolar, masalan, yurisdiksiya, provayderlar javobgarligi va ma'lumotlar xavfsizligi masalalari o'rganiladi. Tadqiqot xulosa qiladiki, O'zbekiston xalqaro standartlarga mos ravishda intellektual mulkni himoya qilishni kuchaytirib, raqamli muhitdagi muammolarni hal qilishda faol choralar ko'rmoqda, ammo amaliy ijro va xalqaro hamkorlikni yanada rivojlantirish zarur.*

Kalit so'zlar: *kompyuter dasturlari, mualliflik huquqi, onlayn qaroqchilik, bulut texnologiyalari, WIPO shartnomasi, TRIPS kelishuvi, Bern konventsiyasi, raqamli huquqlarni boshqarish, ma'lumotlar xavfsizligi, litsenziya shartnomasi, raqamli muhit, kontrafakt mahsulotlar, tijorat sirlari, shifrlash texnologiyasi, provayder javobgarligi, xavfsizlik chorasi, global standartlar, mamlakat*

suvereniteti, raqamli kontent, huquqni ijro etish, piratlikka qarshi kurash, bulut xizmatlari.

**ТЕНДЕНЦИИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ, А ТАКЖЕ ПРОБЛЕМЫ,
СВЯЗАННЫЕ С ОНЛАЙН-ПИРАТСТВОМ И ОБЛАЧНЫМИ
ТЕХНОЛОГИЯМИ**

Отабаев Усмонбек

Магистрант Ташкентского государственного юридического университета

***Аннотация:** данная статья анализирует современные тенденции правового регулирования защиты компьютерных программ в Узбекистане, а также проблемы, связанные с онлайн-пиратством и облачными технологиями. Рассматриваются реформы Узбекистана в сфере интеллектуальной собственности, в частности, присоединение в 2019 году к договорам ВОИС (WCT и WPPT) и адаптация законодательства к требованиям Соглашения ТРИПС. В статье обсуждаются правовые и практические механизмы борьбы с онлайн-пиратством, включая реестр пиратских сайтов и инструменты управления цифровыми правами. Также исследуются правовые проблемы, возникающие из-за трансграничной природы облачных технологий, такие как юрисдикция, ответственность провайдеров и безопасность данных. В заключение подчеркивается, что Узбекистан активно внедряет международные стандарты защиты интеллектуальной собственности для решения проблем цифровой среды, однако требуется дальнейшее развитие правоприменительной практики и международного сотрудничества.*

Ключевые слова: компьютерные программы, авторское право, онлайн-пиратство, облачные технологии, договор ВОИС, Соглашение ТРИПС, Бернская конвенция, управление цифровыми правами, безопасность данных, лицензионное соглашение, цифровая среда, контрафактная продукция, коммерческая тайна, технология шифрования, ответственность провайдера, меры безопасности, глобальные стандарты, суверенитет государства, цифровой контент, правоприменение, борьба с пиратством, облачные сервисы.

TRENDS IN THE LEGAL REGULATION OF COMPUTER PROGRAM PROTECTION, AS WELL AS ISSUES RELATED TO ONLINE PIRACY AND CLOUD TECHNOLOGIES

Otabaev Usmonbek

Master's student of Tashkent State University of Law

Abstract: This article examines contemporary trends in the legal regulation of computer program protection in Uzbekistan, as well as issues related to online piracy and cloud technologies. It analyzes Uzbekistan's reforms in the field of intellectual property, particularly its accession in 2019 to WIPO's WCT and WPPT treaties and the alignment of national legislation with TRIPS Agreement requirements. The article discusses legal and practical mechanisms for combating online piracy, including the registry of pirated websites and digital rights management tools. Additionally, it explores legal challenges arising from the transnational nature of cloud technologies, such as jurisdiction, provider liability, and data security. The study concludes that Uzbekistan is actively strengthening intellectual property protection in line with international standards

to address digital environment challenges, but further development of enforcement practices and international cooperation is necessary.

Keywords: *computer programs, copyright, online piracy, cloud technologies, WIPO treaty, TRIPS Agreement, Berne Convention, digital rights management, data security, license agreement, digital environment, counterfeit products, trade secrets, encryption technology, provider liability, security measures, global standards, state sovereignty, digital content, enforcement, anti-piracy measures, cloud services*

KIRISH

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilish, onlayn qaroqchilik va bulut texnologiyalari bilan bog'liq muammolarni dolzarb masalaga aylantirdi. Global miqyosda raqamli kontentning noqonuniy tarqalishi va ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq xavf-xatarlar intellektual mulkni himoya qilish sohasida yangi huquqiy yondashuvlarni talab qilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 2023-yilda global raqamli piratlik tufayli intellektual mulk egalariга yetkazilgan zarar 300 milliard AQSh dollaridan oshgan. Shu bilan birga, bulut texnologiyalari axborotni masofaviy serverlarda saqlash imkonini berib, biznes samaradorligini oshirsa-da, transchegaraviy ma'lumotlar almashinuvi va xavfsizlik masalalarida yangi huquqiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. 2019-yilda WIPOning WCT va WPPT shartnomalariga qo'shilishi va TRIPS kelishuvi talablariga mos qonunchilik o'zgarishlari milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga yaqinlashtirdi. Biroq, onlayn qaroqchilik va

SJIF:5.219

bulut texnologiyalari bilan bog'liq muammolar, xususan, pirat kontentning tarqalishi va ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash masalalari hali to'liq hal etilmagan.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilishning hozirgi holatini, onlayn qaroqchilik va bulut texnologiyalari bilan bog'liq muammolarni huquqiy nuqtayi nazardan tahlil qiladi hamda xalqaro tajribaga asoslangan holda huquqiy yechimlarni taklif etishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

Normativ-huquqiy tahlil: O'zbekiston Respublikasining kompyuter dasturlariga bo'lgan huquqlarni himoya qilishga oid qonunchilik bazasi, xususan, "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonun hamda "Mualliflik huquqi to'g'risidagi Jeneva shartnomasi va "Ijrolar va fonogrammalar to'g'risidagi shartnoma (WPPT) va boshqa me'yoriy hujjatlar tahlil qilindi.

Taqqoslash usuli: O'zbekiston qonunchiligi xalqaro standartlar, Jahon intellektual mulk tashkilotining (JIMT) internet sohasidagi ikki muhim shartnomalari qoidalar bilan taqqoslandi.

Ilmiy tahlil: Ilmiy maqolalar, monografiyalar, xalqaro konferensiyalar materiallari va amaliyotdagi tajribalar tahlil qilindi.

Solishtirma usul: Turli mamlakatlarning kompyuter dasturlariga bo'lgan huquqlarni himoya qilish bo'yicha tartibga solish tajribasi o'rganildi.

Tadqiqot davomida yig'ilgan ma'lumotlar asosida muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot jarayonida O‘zbekistonda kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilish, onlayn qaroqchilik va bulut texnologiyalari bilan bog‘liq quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

1. Intellektual mulkni himoya qilishning huquqiy asoslari: O‘zbekistonning “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni (2019) va boshqa normativ hujjatlar kompyuter dasturlarini mualliflik huquqi bilan himoya qilish tartibini belgilaydi. Biroq, xalqaro shartnomalar, masalan, WIPOning WCT va WPPT shartnomalari talablariga to‘liq moslashishda muammolar mavjud. Xususan, transchegaraviy ma’lumotlar almashinuvi va bulut serverlarda saqlanadigan dasturlarning huquqiy maqomi aniq tartibga solinmagan.

2. Onlayn qaroqchilik muammolari: Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, onlayn qaroqchilik O‘zbekistonda ham, global miqyosda ham dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Quyidagi muammolar aniqlandi:

- Mualliflik huquqsiz dasturlarni noqonuniy tarqatish;
- Pirat saytlarning xalqaro serverlarda joylashishi tufayli ularni bloklashning qiyinligi;
- Raqamli huquqlarni boshqarish (DRM) tizimlarining yetarli darajada qo‘llanilmasligi.

Amaldagi qonunchilikda qaroqchilikka qarshi javobgarlik choralari mavjud bo‘lsa-da, huquqni muhofaza qilish amaliyotida ularning ijrosi sust kechmoqda.

3. Bulut texnologiyalari bilan bog‘liq muammolar: Bulut xizmatlarining transchegaraviy xususiyati quyidagi huquqiy muammolarni keltirib chiqarmoqda:

- Ma'lumotlarning qaysi yurisdiksiyada saqlanishi va qaysi qonun qo'llanilishi masalasidagi noaniqlik;
- Bulut provayderlarning intellektual mulk huquqlari buzilishidagi javobgarligining aniq belgilanmaganligi;
- Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashda shifrlash va boshqa himoya mexanizmlarining yetarlicha qo'llanilmasligi. O'zbekistonning "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni (2022) ushbu muammolarni hal qilishga qaratilgan bo'lsa-da, bulut xizmatlariga oid maxsus huquqiy me'yorlar hali shakllanmoqda.

4. **Xalqaro standartlarga muvofiqlik:** O'zbekiston qonunchiligi TRIPS va WIPO shartnomalari bilan qisman moslashgan bo'lsa-da, AQShning DMCA yoki Yevropa Ittifoqining Raqamli xizmatlar to'g'risidagi qonuni kabi ilg'or mexanizmlarga to'liq moslashish talab etiladi. Xususan, bulut provayderlarning javobgarligi va pirat kontentni o'chirish tartibi kabi masalalar aniqroq tartibga solinishi zarur.

TAKLIF ETILAYOTGAN HUQUQIY CHORALAR

O'zbekiston Respublikasida kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilish tizimini mustahkamlash va onlayn qaroqchilik hamda bulut texnologiyalari bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi huquqiy takomillashtirish yo'llari tavsiya etiladi:

1. **Intellektual mulkni himoya qilish bo'yicha vakolatli organ funksiyalarini kengaytirish:**

- **Qonunchilik monitoringini kuchaytirish:** Milliy qonunchilikni WIPO, TRIPS va boshqa xalqaro shartnomalar talablariga

muvofigligini doimiy baholash va takomillashtirish mexanizmini joriy etish.

- **Tekshiruv mexanizmlarini institutsionallashtirish:** Onlayn qaroqchilik va bulut xizmatlarida intellektual mulk huquqlari buzilishini aniqlash uchun profilaktik tekshiruvlarni tashkil etish.

- **Javobgarlikni kuchaytirish:** Noqonuniy dastur tarqatish va ma'lumotlar xavfsizligini buzish uchun yirik jarimalar va faoliyatni cheklash kabi sanksiyalarni qo'llash.

2. Onlayn qaroqchilikka qarshi huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish:

- **Pirat saytlar reyestrini kengaytirish:** Noqonuniy kontent tarqatuvchi saytlarni aniqlash va bloklash uchun avtomatlashtirilgan tizimni joriy etish.

- **Raqamli huquqlarni boshqarish (DRM) tizimlarini qo'llashni majburiy qilish:** Dasturlarni himoya qilish uchun shifrlash va boshqa texnologik vositalarni qonuniy ravishda joriy etish.

- **Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish:** Pirat kontentni tarqatuvchi xalqaro serverlarga qarshi choralar ko'rish uchun WCO va UNODC kabi tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish.

3. Bulut texnologiyalariga oid huquqiy me'yorlarni aniqlashtirish:

- **Yurisdiksiya masalalarini tartibga solish:** Bulut serverlarda saqlanadigan intellektual mulkning huquqiy maqomini aniqlashtirish va transchegaraviy ma'lumotlar almashinuvini qonuniylashtirish.

- **Provaiderlar javobgarligini belgilash:** Bulut xizmat provayderlarining intellektual mulk huquqlari buzilishidagi mas'uliyatini aniq huquqiy me'yorlar bilan tartibga solish.

- **Ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash:** Shifrlash va ikki bosqichli autentifikatsiya kabi majburiy himoya mexanizmlarini joriy etish.

4. **Xalqaro standartlarga moslashishni kuchaytirish:**

- **DMCA va DSA kabi mexanizmlarni moslashtirish:** Noqonuniy kontentni o'chirish va provayderlarning mas'uliyatini belgilash bo'yicha xalqaro tajribani milliy qonunchilikka integratsiya qilish.

- **Ma'lumotlar suverenitetini ta'minlash:** Intellektual mulk bilan bog'liq ma'lumotlarni mahalliy serverlarda saqlash talabini qonuniy ravishda mustahkamlash.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bulut texnologiyalari intellektual mulk huquqlarini muhofaza qilish tizimini yangi sharoitga moslashga undamoqda. O'zbekiston va boshqa davlatlar oldida turgan vazifa – bulutning afzalliklaridan maksimal foydalanib, uning xavf-xatarlarini huquqiy jihatdan jilovlashdir. Bu yo'lda huquqiy aniqlik kiritish (masalan, bulut provayderlari maqomini belgilash), xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va texnik choralarni huquqiy normalar bilan uyg'unlashtirish talab etiladi.

Tadqiqot davomida O'zbekistonda kompyuter dasturlarini huquqiy himoya qilish, onlayn qaroqchilik va bulut texnologiyalari bilan bog'liq huquqiy muammolar batafsil tahlil qilindi. Milliy qonunchilik xalqaro standartlar, xususan,

WIPO va TRIPS talablari bilan qisman moslashgan bo'lsa-da, amaliy ijro va maxsus huquqiy me'yorlarning yetishmasligi muammolar saqlanib qolmoqda.

Taklif etilgan huquqiy choralar, jumladan, vakolatli organlarning nazorat funksiyalarini kengaytirish, onlayn qaroqchilikka qarshi avtomatlashtirilgan mexanizmlarni joriy etish va bulut texnologiyalariga oid aniq huquqiy me'yorlarni belgilash orqali ushbu muammolarni bartaraf etish mumkin. Ushbu chora-tadbirlar nafaqat intellektual mulk huquqlarini ishonchli himoya qiladi, balki O'zbekistonning raqamli iqtisodiyotini rivojlantirishga va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN AABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining 2007-yil 15-yanvardagi "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida"gi Qonuni
2. TRIPS Agreement (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), Marrakesh Agreement Establishing the WTO, Annex 1C, 1994.
3. Spot.uz – "Dilfuza Ismoilova: Mualliflik huquqlari buzilgan saytlarga qarshi chora ko'riladi" maqolasi, 2022-yil 2-may.
4. Usmankhadjaev S. "Copyright Law in Uzbekistan: Legal Framework and Application." Mondaq, 2023.
5. J. Litman. "Digital Copyright", Prometheus Books, 2001.
6. R. Clark. Computer Software Protection: Law and Practice, Sweet & Maxwell, 2017.